

DOI: <https://doi.org/10.36719/2706-6185/49/100-102>

Şəhanə Əsgərova
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
<https://orcid.org/0000-0003-0890-0065>
shahanaasgarova@gmail.com

Fransız dilində idiomlar və onların semantik xüsusiyyətləri

Xülasə

Məqalədə fransız dilinin lüğət tərkibinin zənginləşməsində mühüm rol oynayan idiomatik ifadələrin semantik xüsusiyyətləri araşdırılmışdır. İdiomlar həqiqi mənalarını itirmiş sabit ifadələrdir və frazeoloji birləşmələrin tərkibinə daxildir. İdiomlar dili zənginləşdirir və fikrin daha təsirli ifadəsinə xidmət edir. Müxtəlif hadisələrlə bağlı yaranmış idiomlar ilk yarandığı vaxtlar həqiqi mənə ifadə etmiş, lakin zaman keçdikcə dildə sabitləşmiş və məcazi mənada işlənmişdir. Bir sıra söz qrupları vardır ki, onlar məcazlaşmağa daha çox meyl etmiş və nəticədə çoxlu idiomlar yaranmışdır. Fransız dilində heyvan və quş adlarının, insan bədən üzvləri adlarının, qida adlarının, rənglərin məcazlaşması ilə yaranmış idiomatik ifadələr üstünlük təşkil edir. *Idioms reflect the worldview and everyday life of each nation.* There are idiomatic expressions related to certain historical events and legends.

Açar sözlər: *idiom, frazeoloji birləşmə, məcazi mənə, semantik xüsusiyyət, tərcümə*

Shahana Asgarova
Azerbaijan State Pedagogical University
<https://orcid.org/0000-0003-0890-0065>
shahanaasgarova@gmail.com

Idioms in French and their Semantic Features

Abstract

The article examines the semantic features of idiomatic expressions, which play an important role in enriching the vocabulary of the French language.

Idioms are fixed expressions that have lost their true meaning and are the part of phraseological units. Idioms enrich the language and serve to express ideas more effectively. Idioms those arose in connection with various events expressed true meaning when they first created. But over time they have become stable in the language and have been used figuratively they are a number of word groups that are more prone to metaphorization and as a result, many idioms have emerged. In French, idiomatic expressions formed by metaphorizing the names of animals and birds (*un froid de canard, poser un lapin, une mère poule*), the names human body parts (*avoir le bras long, avoir les yeux plus gros que le ventre*), food names (*raconter des salades, les carottes sont cuites*), and colors (*voir la vie en rose, avoir la main verte*) predominate.

Keywords: *idiom, phraseological combination, figurative meaning, semantic feature, translation*

Giriş

Öz mənasını tamamilə və ya qismən itirərək, məcazlaşmış mənə ifadə edən sabit söz birləşmələrindən ibarət ifadələr – idiomlar adlanır. İdiomlar dilçiliyin bölməsi olan frazeologiyanın tərkibində öyrənilir.

Frazeologiya “pharis” – ifadə, “loqos” – elm sözlərinin birləşməsindən əmələ gəlmiş, dildə mövcud olan bütün sabit söz birləşmələrinin məcmusudur. Görkəmli dilçilərdən Şarl Balli, A. Seşaye, J. Maruzonun fransız frazeologiyası sahəsində əvəzsiz xidmətləri olmuşdur. Rus dilçisi V. V. Vinqradov frazeoloji ifadələri üç qrupa bölmüşdür:

1. Les locutions soudées
2. Les ensembles phraséologiques
3. Les combinaisons phraséologiques. (Lopatnikova, Movchovitch, 2001, s. 55).

Qeyd edək ki, bu bölgü Azərbaycan dilində bu cür işlənir:

1. Frazoloji qovuşma
2. Frazoloji birlik
3. Frazoloji birləşmə (Xəlilov, 2015, s. 269).

İdiomlar məcazi məna daşıyan ifadələrdir ki, onlardan həm danışq dilində, həm də bədii əsərlərdə istifadə olunur. İdiomatik ifadələrin bir sıra xüsusiyyətləri vardır. İlk növbədə qeyd etmək lazımdır ki, bu ifadələri təşkil edən sözləri dəyişmək, başqası ilə əvəz etmək olmaz. İdiomlar məcazi məna ifadə edir. İdiomları söz-söz tərcümə etmək olmaz.

Tədqiqat

İdiomlar iki qrupa ayrılır:

1. Les locutions soudées
2. Les ensembles phraséologiques (Lopatnikova, Movchovitch, 2001, s. 57)

Les locutions soudées – (frazoloji qovuşmalar) onları təşkil edən sözlər öz mənalarından tamamilə uzaqlaşmışlar.

Aller au diable Vauvert – azmaq, yoxa çıxmaq (bu ifadə XI Lüdoviqin hakimiyyəti illərində Paris ətrafında yerləşən Vauvert sarayı ilə bağlı yaranmışdır).

Ne pas être dans son assiette – əhval-ruhiyyəsi olmamaq, özünü pis hiss etmək (assiette – latın dilində *assedita* – *asseoir* – oturmaq feilindən götürülüb) (Planelles, 2012).

Marquer un jour d'une pierre blanche – bir günlük xoşbəxt olmaq (qədim Romalılarda olan bir inanca görə, “blanche” – ağ rəng xoşbəxtliyi əks etdirir).

Les ensembles phraséologiques – (frazoloji birlik) bu ifadələri təşkil edən sözlərdən birinin mənası az və ya çox dərəcədə hiss olunur.

Rire du bout des lèvres – istəksiz gülmək.

Avoir la langue bien pendue – çox danışmaq (Lopatnikova, Movchovitch, 2001, s. 59).

“Comme” – “kimi” bənzətmə qoşması ilə düzələn bir çox idiomatik ifadələr vardır ki, bu ifadələrin başa düşülməsi o qədər də çətin deyil.

Dormir comme un loir (une marmotte, une souche) – dərin yuxuya getmək (siçan kimi yatmaq) (Chollet, Robert, 2008, s. 9).

Manger comme un moineau – çox az yemək (sərçə kimi yemək).

Manger comme un ogre – çox yemək (div kimi yemək).

Trembler comme une feuille – yarpaq kimi titrəmək.

Marcher comme une tortue – astagəl olmaq (tısbağa kimi yerimək).

İdiomlarla bağlı problem yaradan məsələlərdən biri də bu ifadələrin tərcüməsidir. Fransız dilindən dilimizə tərcümə zamanı oxşar idiomatik ifadələr olsa da, dilimizdə qarşılığı olmayan ifadələr də vardır.

Claquer des dents – dişi-dişinə dəymək (üşümək, soyuqdan titrəmək).

A cœur ouvert – açıqürəkli.

Avoir une faim de loup – qurd kimi ac olmaq.

S'entendre comme chien et chat – it-pişik kimi yola getmək.

Avoir des idées noires – qara fikirli olmaq.

Göründüyü kimi, bu ifadələrin Azərbaycan dilində də eyni qarşılığı vardır. Lakin Fransız dilində elə idiomatik ifadələr də var ki, dilimizdə ona uyğun, onun mənasını əks etdirən başqa bir ekvivalent seçilir.

Quand les poules auront des dents – dəvənin quyruğu yerə dəyəndə (heç vaxt).

Jamais deux sans trois – su gələn arxa bir də gələr.

Ne pas avoir la langue dans sa poche – dil boğaza qoymamaq.

Ne pas avoir froid aux yeux – gözündə qorxu olmamaq.

Hər bir xalqın həyat-məişət şəraiti, dini dünyagörüşləri, yaşadıkları coğrafi mövqeyi özündə əks etdirən idiomatik ifadələr vardır. Bir çox idiomların etimologiyalarına nəzər saldıqda onların mü-

əyyən hadisələrlə bağlı yarandığını və həqiqi mənanı əks etdirdiyini müşahidə edirik. Lakin hal-hazırda bu idiomların hamısı məcazi məna ifadə edir.

Un froid de canard – çox soyuq (*froid* – soyuq, *canard* – ördək). Qış həddən artıq soyuq keçdikdə, gölməcələr buz bağlayır və ördəklər öz yerlərini dəyişib axar çaylara üz tutmaq məcburiyyətində qalırlar. Bu zaman ovçuların onlarla qarşılaşmaq şansı artmış olur (Elme, 2014, s. 60).

Qədim yunan mifologiyasının izlərini özündə əks etdirən bir neçə idiomatik ifadə mövcuddur.

Tomber dans les bras de Morphée – dərin yuxuya getmək.

Qədim yunan mifologiyasında Morfey yuxu tanrısı Hipnos ilə gecə ilahəsi Niktanın (Nyukta) oğludur. Yunanlar Morfeyi yaxşı yuxular tanrısı hesab edir və onu qəmətli, kiçik qanadları olan bir gənc kimi təsvir ediblər.

Ümumiyyətlə, fransız dilində heyvan, quş və həşərat adları, insan bədən üzvləri adları, ərzaq adları, ətraf mühit, rənglər və müxtəlif faktlarla bağlı idiomatik ifadələr vardır.

İnsan bədən üzvləri adlarının metaforikləşməsi nəticəsində sevgi, sevinc, kədər, təəccüb, qorxu və s. emosional hissləri ifadə edən çoxlu idiomatik ifadələr yaranmışdır (Əsgərova, 2024, s. 142).

Se faire des yeux – sevgi ilə baxmaq, eşqlə baxmaq.

Rester la bouche bée – ağzı açıq qalmaq (təəccüblənmək).

Avoir le cœur gros – qəmgin olmaq.

Fransız dilinin izahlı lüğətlərində bir çox idiomlar da öz əksini tapıb:

Tomber dans les pommes – huşunu itirmək (Le Robert, 1994, s. 977).

Le talon d'Achille – ən zəif yer (Axillesin dabanı) (Le Robert, 1994, s. 1245).

Bəzən atalar sözləri də idiomların tərkibinə daxil edilir. Atalar sözləri xalq düşüncəsinin ibarətamiz, mənalı ifadəsidir və idiomlardan fərqli olaraq cümlə şəklində olur. İdiomlar və atalar sözlərini yaxınlaşdıran cəhət isə hər ikisinin məcazi məna ifadə etməsi və sabit birləşmə olmasıdır:

C'est bonnet blanc, blanc bonnet (Sadıkhova, 2021, s. 32).

Nəticə

İdiomlar, müstəqim mənalardan uzaqlaşaraq, məcazi məna kəsb edərək bütöv bir anlayışı ifadə edən sözlərdir. Bəzi idiomlar var ki, onları təşkil edən sözlər tamamilə öz mənalərini itirmiş olurlar (*mettre le pouce à l'oreille* – şübhəyə düşmək). Bəzən idiomatik ifadəni təşkil edən sözlərdən hər hansı birinin mənası az və ya çox dərəcədə hiss olunur (*s'occuper de ses oignons* – öz işi ilə məşğul olmaq). İdiomları tərcümə etmək üçün ilk növbədə onların etimologiyasını araşdırmaq lazımdır. İdiomlar hər bir xalqın həyat-məişət şəraitini, dünyagörüşünü, məşğuliyyətini, dini inanclarını özündə əks etdirir. Fransız dilinin lüğət tərkibinin zənginləşməsində idiomatik ifadələrin rolu böyükdür.

Ədəbiyyat

1. B. (2015). *Müasir Azərbaycan dilinin leksikologiyası*.
2. Chollet, I., & Robert, J. M. (2008). *Les expressions idiomatiques*.
3. Elme, H. (2014). *Enseignement des expressions idiomatiques FLE*.
4. Əsgərova, Ş. (2024). Fransız dilində bədən üzvləri adlarının metaforikləşməsi. *Filologiya və Pedaqogika: Elmi Araşdırmalar*, 1(5).
5. Le Robert Micro. (1994). *Le Robert Micro*.
6. Lopatnikova, N. N., & Movchovitch, N. A. (2001). *Lexicologie du français moderne*.
7. Planelles, G. (2012). *Les 1001 expressions préférées des Français*.
8. Sadıkhova, G. (2021). *Dictionnaire des proverbes équivalents*. Elm və Təhsil.

Daxil oldu: 08.03.2025

Qəbul edildi: 11.06.2025